

Іван Василиків, здобувач

Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ ТА ПРОБЛЕМИ ЇЇ РЕФОРМУВАННЯ В УМОВАХ РИНКОВИХ ВІДНОСИН

У статті розглядається роль освіти, яка для економічного розвитку робить необхідним реформування української освітньої галузі. За рахунок реорганізації національної системи освіти і професійної підготовки будь-яка країна у порівняно короткий термін може стати світовим лідером.

Постановка проблеми. В Україні сьогодні багато пишуть про розвиток освіти. Так, нещодавно було створено нову Національну доктрину розвитку освіти. Але багато питань залишається нерозв'язаними і викликає занепокоєння як у професіоналів, так і громадськості.

У сучасному світі дедалі поширенішим стає усвідомлення того, що освіта є основою економічного й суспільного добробуту як суспільства в цілому, так і кожної окремої людини. У той же час, в Україні існує розрив між якістю, яку може забезпечити наявна система освіти, і тими вимогами, що постають перед освітою у зв'язку з проблемами розвитку українського суспільства [1].

Сьогодні освіта в Україні залишається справою відомства, відокремленою від тенденцій на світових ринках праці, від проблем конкурентного суспільства.

Сьогодні система освіти має озброювати своїх громадян усім необхідним для успішної діяльності в умовах глобалізації економічних і політичних процесів. Освіта повинна створювати нові можливості для розвитку бізнесу. За таких обставин вона є не стільки справою відомства, відповідального за розподіл державного бюджету на освіту, скільки першочерговою справою кожного індивіда і потрапляє в зону інтересів приватного капіталу.

Подолати розрив між якістю освіти і вимогами, що постають перед українським суспільством, можна за рахунок залучення до реформування освіти усіх зацікавлених учасників освітнього процесу. До цього часу обговорення стратегії реформування освіти проходило без участі підприємців і третього сектору. Політичні партії України також не приділяли розвитку освіти достатньої уваги.

Освіта вважається найбільш придатним

місцем, що відповідає за засвоєння новими поколіннями громадських обов'язків і правил спільної відповідальності за участь в управлінні. Але в українському суспільстві освіта більше продовжує передавати стереотипи, притаманні радянському способу соціальної поведінки. Нездатність забезпечити передачу наступним поколінням навичок життя і роботи в умовах ринкової економіки і громадянського суспільства особливо характерні для середньої загальної освіти.

За рахунок реорганізації національної системи освіти і професійної підготовки будь-яка країна у порівняно короткий термін може стати світовим лідером. У той же час країна, яка зневажатиме модернізацію освіти і науки, дуже скоро ризикує перетворитися на депресивний регіон.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Економічні наслідки ефекту відтворення освітніх послуг у системах праці у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі представлені доволі широким спектром фахівців – А. Булатов, Н. Иванов, Ю. Киричков, В. Кудіна, К. Макконелл, І. Михасюк, С. Мочерний, Н. Ничкало, Р. Патора, О. Скаленко та інші.

Метою статті є дослідити проблеми реформування української освітньої галузі, шляхів інтеграції закладів освіти у європейський освітній простір.

Виклад основного матеріалу. Державна політика України в галузі освіти спрямована на гарантування та забезпечення одного з конституційних прав людини – права на здобуття якісної освіти. В державних документах, зокрема Законах України “Про освіту”, “Про загальну середню освіту”, Національній доктрині розвитку освіти України визначено основні напрями реалізації державної освітньої політики, а саме, забезпечення пріоритетності розвитку освіти (насамперед її фінансування), розширення

ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ ТА ПРОБЛЕМИ ЇЇ РЕФОРМУВАННЯ В УМОВАХ РИНКОВИХ ВІДНОСИН

доступності освіти всіх рівнів, підвищення її якості та сприяння розвитку особистості, творчих здібностей і талантів людини. Зазначені завдання повною мірою відповідають загальносвітовим тенденціям у галузі освіти та цілям розвитку освітніх систем, що визначені міжнародними організаціями та на зустрічах держав [4].

Першою необхідною умовою формування і реалізації державної освітньої політики, забезпечення можливості ефективного функціонування системи вищої освіти є, безумовно, досконалість і повнота законодавчої бази, другою – її реальне втілення у практику. Практичний аспект доступності вищої освіти визначається двома показниками: фінансовою доступністю освітніх послуг та фізичною доступністю ВНЗ для більшості громадян. Оскільки, аналізуючи проблеми розвитку мережі ВНЗ, ми торкалися другого з названих показників, то проаналізуємо державну освітню політику України з точки зору реалізації принципу доступності вищої освіти у фінансовому аспекті [3].

На сьогодні йде скорочення прийому студентів на непрестижні професії, а це призводить і до відповідного скорочення напрямів вивчення, і науково-педагогічних працівників. Актуальним на регіональному рівні постає питання перерозподілу наявного інтелектуального потенціалу між центром та периферією і цим самим забезпечення ефективного використання того резерву інтелектуальної власності, що нині є в регіонах і не може бути раціонально використаний через відсутність відповідних організаційних та інституційних засобів (туризм у Карпатах, в історичних місцях). Однією з форм регіонального перерозподілу інтелектуальної власності в Україні може бути стимулювання відомих учених до відкриття власних наукових периферійних вищих навчальних закладів, які пов'язані з відповідними назрілими проблемами. Відносини у сфері інтелектуальної власності вимагають і відповідних змін в економічному механізмі функціонування науки і наукового обслуговування освіти та інших галузей народного господарства, де готується, обслуговується і використовується високоінтелектуальна робоча сила та результати її діяльності. У бюджеті 2003 р. України зазначено що 10% від ВВП повинно спрямовуватися на освітні послуги, але це так і залишилось декларативною інформацією. Держава, розв'язуючи свої фінансові проблеми, по суті, втратила інтерес до інтелектуальної власності і науково-технічних розробок. У західних країнах використовується ціла система програм розвитку науки. Серед них вагоме місце займають і державні програми, в тому числі й програми

розробки нових технологій, конкретних технічних виробів. Наприклад, у США з 1994 року впроваджено програму "PROJECT XL", яка передбачає стимулювання творчої активності молодих науковців у певних елітарних напрямках науки і до якої вже залучено понад 100 тис. молодих науковців. Зниження частки витрат на розвиток сфери інтелектуальної власності серед видатків державного бюджету веде до зменшення науково-технічного потенціалу країни, без чого Україні не може бути соціально-технічного прогресу [5].

Якщо знання є основним ресурсом і воно стає універсально доступним, низький рівень показників у діяльності на ринках не має вибачення. Економіка, побудована на знанні, неминує стає більш конкурентною, а конкуренція у ній – жорстокіша. В умовах принципової доступності знань це означає, що не може бути "бідних країн", а можуть бути лише безпорадні та ліниві країни. Те ж саме справедливо для компаній, усіх видів бізнесу і промисловості, для організацій, для кожної людини [9].

Попит на знання зростає, оскільки у сучасному світі знання мають надзвичайно високий рейтинг серед інших видів ресурсів.

Для сучасного ринку праці характерним явищем стає неповний робочий день, діяльність за короткотерміновими контрактами, робота паралельно в кількох місцях; все більш розповсюдженою стає конкуренція між різними способами використання вільного часу. У відповідь на це люди зацікавлені отримувати нові вміння, вони все більше прагнуть бути готовими міняти роботу і вчитися протягом життя. Внаслідок цього ринок освітніх послуг росте швидше за всі інші ринки, адже освіта задовольняє інтереси як працівників, так і роботодавців. Вона стає перспективною формою використання вільного часу для тих, хто прагне найматися на роботу з більшою вигодою для себе, і привабливим бізнесом для тих, хто хоче досягти прибутків за рахунок високої якості людського ресурсу.

З огляду на зростаючу роль освіти, росте усвідомлення, що власний добробут залежить від самих індивідів, від їх прагнення до знань. У той же час, попитом на ринку праці все більше користується високо спеціалізоване знання, яке вимагає тривалого і самовідданого навчання. До того ж, технології швидко змінюються і потребують постійного оновлення знань, перекваліфікації, вміння вчитися самостійно. Через це здобуття освіти стає хоча і вигідною, але дорогою інвестицією. Якщо освіта дійсно

ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ ТА ПРОБЛЕМИ ЇЇ РЕФОРМУВАННЯ В УМОВАХ РИНКОВИХ ВІДНОСИН

якісна, від цих інвестицій виграють усі – і окремі громадяни, і суспільство в цілому. Отже, якість навчального процесу і доступність освіти залежать від наявності освітніх технологій масового використання та своєчасного оновлення інфраструктур.

Фундамент для доступності освіти створюється за рахунок сучасної мережі потужних електронних засобів збереження і передачі інформації. Міжнародний досвід вчить нас, що призначені на освіту суспільні ресурси в першу чергу повинні вкладатися в розвиток інфраструктури. Саме таким чином призначені для освіти гроші платників податків, розпорядником яких є держава, витрачатимуться більш ефективно.

Не тільки створення, а й плата за користування освітніми інфраструктурами є дорогим тягарем для споживачів. Як правило, користування інфраструктурами пов'язане з діяльністю кваліфікованих фахівців. Оплата їхнього робочого часу разом із оплатою за використання інфраструктур включена у вартість освітніх послуг. Державний бюджет розвинутих країн частково компенсує витрати, понесені при оплаті освітніх послуг споживачами, особливо це стосується малозабезпечених громадян. Держава також може платити за користування інфраструктурами і нести інші витрати, незалежно від форм власності закладів, у яких надається освіта.

Система освіти України, яка добре узгоджувалася із плановою економікою і закритим політичним режимом, не узгоджується із потребами ринкової економіки і відкритої політичної системи. Це зменшує можливості населення успішно пристосовуватися до умов ринкової економіки.

В умовах ринкової економіки завданням освіти стає не тільки навчити людину знаходити собі роботу, але і самій створювати робоче місце. Для того, щоб бути успішними на сучасному ринку праці, який весь час змінюється, не достатньо загальної освіти, фахової чи професійної підготовки. Потрібно ще формування спроможності випускників до самопрацевлаштування.

Освіта є важливим механізмом підвищення добробуту населення. В Україні виникає різниця у можливостях навчання між дітьми із сімей з різним доходом.

Обмежена доступність до освіти позбавляє індивіда можливості подальшої інтеграції у суспільство. Виключені із активного політичного життя, люди більше здатні до антисоціальної поведінки. Якщо люди не мають доступу до

легальної економічної діяльності, вони переходять у тіньову економіку. Підвищується ризик того, що велика частка населення замість того, щоб стати активними учасниками політичного і економічного життя – стануть “зайвими” людьми або учасниками антидержавних угруповань і екстремістських організацій.

Україна за роки незалежності не узгодила фінансування системи освіти із новими реаліями бюджету і фінансової політики.

До того ж, система освіти України неефективно використовує наявні ресурси. Така неефективність успадкована з часів планової економіки, коли асигнування виділялися у натуральних показниках, без зв'язку із реальними цінами та бюджетом.

Відповідно до вибору Україною засад соціально-орієнтованої ринкової економіки, європейської інтеграції, реалізації положень програм “України 2010”, “Реформи заради добробуту”, подолання бідності, концепції сталого розвитку, здійснення низки указів Президента щодо реформ, спрямованих на соціально-економічний розвиток країни, визначено роль освіти в трансформаційних процесах [8].

В умовах тих змін, що відбулися в середовищі функціонування освіти в Україні за останні 15 років (перехід від повного державного забезпечення до існування комерційних відносин зі своїми особливостями і характерними рисами), потрібно забезпечити сприятливі умови для ведення економічної діяльності державними та приватними закладами освіти, для чого доцільно віднести витрати на розвиток матеріально-технічної бази та інформаційного забезпечення до валових витрат; використовувати потенціал меценатства та спонсорства для розвитку закладів освіти, запровадивши механізм зниження податку з прибутку на ту його частину, яка рівна вкладу мецената або спонсора в освіту (на відміну від діючої системи оподаткування, коли їх допомога приватним закладам освіти оподатковується); заклади освіти повинні зосередитись на активній взаємодії із підприємцями та бізнес-середовищем через розробку нових програм підвищення кваліфікації для підприємців та виконання консультативних і дослідницьких проектів. Проведення таких програм та проектів сприятиме вдосконаленню викладацького складу; в навчальних закладах необхідно створювати Центри планування кар'єри та працевлаштування, які стануть посередниками між підприємцями та студентами в питаннях пошуку ефективних місць практик та працевлаштування потенційних працівників;

ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ ТА ПРОБЛЕМИ ЇЇ РЕФОРМУВАННЯ В УМОВАХ РИНКОВИХ ВІДНОСИН

заклади освіти повинні розробляти стратегії міжнародного співробітництва, запроваджувати ефективні системи фінансового менеджменту, кадрову політику із перспективою розвитку для педагогічного та адміністративного персоналу. Це дозволить навчальним закладам мотивувати своїх працівників до високоефективної діяльності, забезпечить високу якість освітніх послуг.

Серед шляхів інтеграції закладів освіти у європейський освітній простір важливе місце займає впровадження європейських стандартів та процедур акредитації освіти, які базуються на самооцінці навчального закладу.

Сьогодні звичний зв'язок між рівнем освіти, можливістю отримати роботу та оплатою праці розірваний. Випускники середніх і вищих навчальних складають велику групу серед безробітних. Легальні європейські ринки праці в більшості своїй закриті для українців. Отримати роботу за кордоном не вдається не тільки за формальних причин (невизнання дипломів), а й через те, що отримані в українських ВНЗ знання та навички не відповідають вимогам відкритого суспільства і конкурентної економіки.

В Україні традиційно політика зайнятості була похідною економічної політики. Нині актуальним стає питання про якісний підхід до людського чинника, сприяння реалізації здібностей людини.

Зміни акцентів у політиці зайнятості диктують деякі властивості українського ринку праці. Зокрема, це збільшення частки жінок і молоді серед безробітних; висока питома вага безробітних, які перебувають на обліку в службі зайнятості більше шести місяців; зростання питомої ваги безробітних, які мають вищу й професійно-технічну освіту; перерозподіл зайнятих між виробничою і невиробничою сферами на користь останніх; зростання потреби в некваліфікованій робочій силі. Навіть у столиці, де працюють 45% усіх прибуткових підприємств України, де рівень безробіття найнижчий у державі (на 1 березня 2002 р. становив 0,61%), де щороку створюється понад 20 тис. нових робочих місць (банк вакансій – 13,3 тис. пропозицій), де, по суті, на одного безробітного припадає одна вакансія (тобто всі бажаючі можуть мати роботу), є чимало складних проблем.

Аналіз попиту і пропозиції робочої сили за статтю, професійною підготовкою та кваліфікацією засвідчує: якщо на одну вакансію для жінок претендує чотири безробітних, один безробітний чоловік може вибирати роботу з 4 – 5 вакансій. Якщо на одну вільну посаду спеціаліста претендує три безробітних, на одного безробітного з робіничою професією припадає 2 – 3 вакансії.

За деякими професіями (технік-технолог, економіст, оператор електронно-обчислювальних машин тощо) на одну вакансію претендує 20 – 40 безробітних.

І хоча на кожному підприємстві є вакансії, мають місце проблеми їх заміщення.

Масові звільнення на початку 90-х років призвели до того, що частка кваліфікованих працівників знайшли робочі місця в інших сферах, і чимало з них уже не повернуться на виробництво. Значну групу незайнятих становлять і ті, хто не хоче працювати за 300 грн. на місяць, а на 300 доларів США їх ніхто не бере. Молоді на ринку праці властива не лише психологічна готовність до вибору професії, а й завищений рівень вимог. Кількість вакансій здебільшого зростає за рахунок робіничих професій, непопулярних серед молоді. 75% вільних робочих місць призначено для робітників і лише 25% – для службовців з вищою освітою (3,4 тис. вакансій із 13,3 тис.). Життя демонструє зворотну картину побажань: 75% молодих людей бажають навчатися у вищих закладах освіти і лише 25% – у професійно-технічних.

До сьогодні фахово-кваліфікаційна структура підготовки молодих спеціалістів у вищих закладах освіти та професійно-технічних закладах освіти України не завжди відповідає потребі в працівниках на ринку праці. Так, за даними Головного управління зайнятості та праці Київської міської держадміністрації, попри значне зменшення безробіття проблеми зайнятості молоді не втрачають актуальності: понад 13 тис. молодих людей не мають роботи, працевлаштовуються 69% випускників вищих закладів освіти, і в той же час Київський національний університет ім. Тараса Шевченка нині видає понад 90% так званих “вільних дипломів” [6].

На нашу думку, за умов відсутності цілеспрямованої політики держави щодо заходів із забезпечення молоді, яка отримала вищу або професійно-технічну освіту, першим робочим місцем з наданням дотації роботодавцю важко розраховувати на радикальну зміну менталітету роботодавця, його філантропію.

За наявності величезної армії незайнятих молодих спеціалістів, яку роботодавці можуть отримати абсолютно безкоштовно, плекати надії на інвестування капіталу у молодих працівників видається непродуктивним.

Наші дослідження свідчать, що найгострішою проблемою для ВНЗ сьогодні є працевлаштування випускників. З-поміж шляхів розв'язання цієї проблеми є як об'єктивні, так і суб'єктивні труднощі. Заважають і завищені амбіції вчорашніх

ОДЕРЖАННЯ ПАТЕНТУ ТА ПАТЕНТНІ МИТА НА ОБ'ЄКТИ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ

студентів, що здебільшого не підтверджені належним рівнем готовності зайняти посади, на які вони претендують, їхня недостатня обізнаність з особливостями регіонального ринку праці та системами оплати праці. Роботодавець нині вимогливий і підходить до претендентів на вільне робоче місце зі зрослими критеріями щодо знань, умінь та практичного досвіду. Тим часом рівень знань випускників, особливо тих, котрі оплачували своє навчання, не кажучи вже про відсутність досвіду роботи та сумління, у багатьох із них бажає бути кращим [3].

Висновки. Усі наведені вище проблеми української освіти пов'язані у першу чергу з недоліками у державному управлінні галуззю, відсутністю громадської участі і контролю в освітньому процесі. Ці явища, як і багато інших негараздів української освіти, мають витокami радянське минуле, але розв'язувати їх треба сьогодні і негайно.

Сьогодні, коли наша молода незалежна Україна вступила у вирішальний етап переходу до ринкової економіки, роль економічної освіти для учнівської молоді стає надзвичайно важливою. Нині необхідно формувати у молоді ринкове економічне мислення, виховувати майбутнього господаря в усіх сферах діяльності.

1. Верховода Л.Т. *Взаємозв'язок освіти з економікою країни. Економічна ефективність освіти.* – К.: Радянська школа, 1989. – №1. – С. 30 – 33.

2. Гаврилишин О. *Основні елементи теорії ринкової системи.* – К.: “Наукова думка”, 1992. – 126 с.

3. Добрянський І. *Ринок освітніх послуг в Україні // Молодь і ринок.* – 2007. – №1 – 2 (24 – 25). – С. 31 – 33.

4. *Заключительный доклад на Дакарском Форуме “Образование для всех” // www.unesco.org/.*

5. Кепша Я., Левченко Г. *Інтелектуальна власність людини – проблема сьогодення в становленні ринкових відносин в Україні // Молодь і ринок.* – 2005. – №1 (11). – С. 56.

6. Кисільова Т. *Диплом є. Що далі (Про деякі проблеми працевлаштування випускників) // Праця і зарплата.* – 2002. – № 23 (315).

7. Красняков Є. *Державне фінансування освіти не має бути залишковим // Рідна школа.* – 2004. – №7 – 8. – С. 3.

8. *Освіта України. Нормативно-правові документи.* – К.: Міленіум, 2001. – С. 55 – 60.

9. Чухно А.А. *Ринок, К.: “Знання України”, 1991. – 48 с.*

Михайло Примаченко, пошукач

Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

ОДЕРЖАННЯ ПАТЕНТУ ТА ПАТЕНТНІ МИТА НА ОБ'ЄКТИ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ

У статті розкривається порядок одержання патенту на об'єкти промислової власності (винаходи, промислові зразки та свідоцтва на товарний знак) їх правова охорона та розглянуто аспекти митних стягнень за патентування винаходів за кордоном. Ці питання нині вивчаються студентами маркетингологами на факультетах менеджменту та маркетингу, такі знання, що є складовою формування професійних компетенцій, необхідні маркетингологам промислових підприємств.

Постановка проблеми. У нинішніх умовах ринкової економіки, коли із кожним наступним періодом часу все гостріше виникає конкурентна боротьба за ринки збуту, найважливішим компонентом системи освіти маркетингологів є зміст навчання тих напрямків, які в майбутньому формують високий рівень професійної компетенції із авторського права, маркетингу як науки про ринок, виробництво, збут, дослідження ринкового середовища, всієї діяльності у конкурентному

середовищі, включаючи рекламу, сервіс, послуги, торгівлю, підприємництво та міжнародні відносини, що вимагає від маркетинголога знань із авторського права на об'єкти промислової власності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дана проблема досліджувалась відомими вченими в Україні як розвиток інтелектуальної власності та вивчення маркетингологами інтелектуальної власності у процесі їхньої